

PROSVETNI DELAVEC

POMANJKLJIVOSTI TEHNIČNEGA POUKA

Tehnične pridobitve, ki so v zadnjih letih začele tako zmogovit pohod tudi v naši deželi, v osnovi spreminjajo naše življenje; to se nam vsiljuje samo po sebi. Pri tem pa se nam zlasti na vzgojnem področju javlja vrsta vprašanj, ki terjajo nujnih rešitev, povsem v skladu z reformnimi težnjami našega šolstva.

Značilno za stanje tehnične vzgoje na Slovenskem je dejstvo, da so se doslej s tem odgovornim poslom ukvarjale nekatere družbene organizacije, kot Ljudska tehnika, Zveza prijateljev mladine in morda še katera, ti isti činitelji, ki so prvi poklicani, da bi se lotili tega problema, pa so v glavnem stali ob strani: naši šolski organi so doslej izdelali le predmetnik in okvirni učni načrt za tehnično vzgojo v osnovni šoli, občinskimi organi pa so prepustili, da določijo konkretne učne načrte, s katerimi bodo na šolah zadovoljivo tehnično izobraževali in vzgajali. Zdaž moramo ugotovljati, da v nekaj letih v večini občin tega niso storili. Učni načrt vidijo tako, kakor za druga izobraževalna področja, za katera obstoje trdno določeni enotni učni načrti. Po drugi strani so ga ponekod prilagodili — vsaj na šolah — skrajno skromnim materialnim in kadrovskim pogojem. Tu in tam se čujejo glasovi, da bi morali učni načrt spremeniti, drugod se vprašujejo, ali ima uvažanje tega novega izobraževalnega področja sploh kakšen smisel; sami zmanjšujejo število ur tega pouka ipd. Izvajanje pouka tehnične vzgoje v pogojih, kakršne imajo, s pripomočki, kakršnih nimajo, z nekvalificiranimi učitelji (z nekajdnevni seminarji ne bomo mogli nikoli usposobiti ljudi za vzgojo na tem problemso bogatem in zapletenem področju), brez pomoči od kogarkoli, brez enotno koordiniranega dela od nekih organov, kot so npr. okrajna društva učiteljev in inštruktorjev tehnične vzgoje in pa ustrezno republiško združenje, — izvajanje pouka v taki situaciji prav gotovo ne more imeti tiste-

ga uspeha, kot naj bi ga imelo. V prostorih tehnične srednje šole v Ljubljani je bilo dne 28. februarja tega leta posvetovanje dveh komisij: komisije za znanstveno in tehnično vzgojo pri GO Ljudske tehnike Slovenije ter komisije za strokovno izobraževanje pri Zvezi inženirjev in tehnikov LRS. Ugotovitve posveta so zanimive in bodo — kot kaže — začetek širših ukrepov v okviru jugoslovanske akcije »Tehnično kulturo mladim«.

Med vzroki, da je stanje tehnične izobraževanja pri nas takšno, je omeniti predvsem nekatere: sistem tehnične vzgajanja kadrov je premalo razvit.

»Tehnični pouk je tudi na posebni šoli velikega pomena, saj se pri njem otroci nauče marsikaj koristnega za življenje. Novi učni načrt predvideva v višjih razredih posebne šole precej ur (10) za tehnični pouk. Potrebe po delavcih so zato velike in nujne. — Na sliki: skupina učencev posebne šole v Skofiji Loki pri tehničnem pouku.« — (Vlado Rozman).

Na osnovnih šolah manjka nekaj sto strokovno usposobljenih učiteljev za ta predmet. Na edini šoli, ki vzgaja ta kader, na ljubljanski VPS, je le malo kandidatov, a še od teh jih malo konča študij tega področja. Na Hrvatskem gredo v tem pogledu znatno hitreje naprej — trenutno se šola na višjih šolah za poučevanje predmeta tehnične vzgoje kar 350 študentov! (Da ne omenjamo števila in opreme njihovih delavnic za tehnični pouk).

Nujno bo čimprej oblikovati profil sodobne tehnične vzgoje. Pri tem bodo morali sodelovati razni organi in organizacije, ker je postalo izobraževanje tehnične kadra družbeni problem. Opozoriti bo treba naše najvišje politične forume na aktualnost tega vprašanja in postaviti trdno osnovo za to novo izobraževalno področje. Predvsem v občinskih okvirih bodo potrebni ukrepi, ki bodo tehnični vzgoji pomagali do veljave in do ustreznih pogojev. Za to nam daje najlepšo prilogo letošnja akcija jugoslovanskih pionirskih iger.

Vsekakor pa bo že čas, da se poleg številnih ukrepov, ki jih pripravljajo druge organizacije in društva z namenom pospešiti in izboljšati stanje tehnične vzgoje na naših šolah, z večjo zavestnostjo lotijo te problematike šolski organi, tako po občinah kakor tudi v republiškem merilu.

S tem namenom je bilo z omenjenega posveta poslano pismo Svetu za šolstvo LRS, ki podrobneje navaja glavno problematiko tehnične vzgoje mladih generacij in opozarja na resnost tega vprašanja.

Dijaški in vajenski domovi morajo biti vzgojne ustanove

Iz referata prosvetnega svetovalca tov. Milka Domanjka na plenumu republiškega Sindikata prosvetnih in znanstvenih delavcev 11. februarja 1963

Splošni zakon o šolstvu pravi v 5. členu, da so vzgoji in izobraževanju namenjeni tudi vajenski in drugi izvenšolski vzgojni zavodi. S to določitvijo so vajenski in dijaški domovi (v nadaljnjem: domovi) enakovredni činitelji v izobraževalnem in vzgojnem sistemu ter se v tem

beno stvarnost izven domov. Domovi so postali aktivna šola mladih ljudi, ki jih pripravljajo in usposablja za bodoče ustvarjalce in upravitelje.

Ceprav splošni zakon o šolstvu določa domovom status »vzgojnih zavodov« ter s tem postavlja družbi nekatere obvez-

Pogojeno je s strokovno usposobljenostjo vzgojiteljev in načrtnim pedagoškim delom. Situacija, ki jo danes ugotavljamo v mnogih domovih, pa odraža nasprotje teh obveznosti. Pedagoška administracija in dokumentacija se ne izvaja dosledno, vzgojitelji prihajajo na delo nepripravljeno, sej vzgojiteljskega sveta je premalo ali pa so površno izvajane. Delo vzgojiteljev je še marsikje preveč zreducirano na togo izvrševanje hišnega reda in pravil doma. Krivda za tako stanje ni samo v tem, da dobivajo domovi premalo konkretne pomoči od pristojnih strokovnih služb, nego v pomanjkljivem pedagoškem vodstvu v samih domovih in prešibki zainteresiranosti nekaterih vzgojiteljev. Ugotavljamo, da je vzgojno delo uspešno le v tistih domovih, kjer je delo načrtno zastavljeno, stalen kader, ustrezno pedagoško vodstvo in mentorstvo, organiziran interni študij ter koordinirano delo vzgojiteljskega sveta kot celote.

Res je, da so pristojne strokovne službe v bližnji preteklosti nudile domovom premalo strokovne pomoči in da bo treba v bodočnosti vsaj pri večjih prosv. ped. zavodih (Maribor, Celje, Kranj, N. Gorica) nastaviti rednega svetovalca za to dejavnost. Prav bi bilo, da bi imeli strokovnega sodelavca tudi pri republiških organih, ki bi redno spremljali in usmerjali razvoj te dejavnosti. Uspešna oblika pomoči vzgojni dejavnosti so tudi strokovni aktivni vzgojitelji pri ZPPS. Dobre rezultate sta že dosegla aktivna v Celju in Ljubljani.

Vprašanje interesnih dejavnosti zavzema vedno širši krog. Mladini v domovih je treba nuditi več kot ugodne življenjske pogoje in pomoč pri učenju. Stojimo pred vprašanjem: Kako? Prav je, da se mladina vključuje v razna društva in klube izven doma, vendar nekaj je treba organizirati tudi v domu. Niso povsod dani pogoji, da bi se gojenci vključevali v zunanja društva in klube, ker je v večini primerov interesov več kot pa možnosti vključevanja. Tudi šolski urnik in praktično delo gojence zapostavlja skozi ves dan, kar jim onemogoča redno vključevanje v

jenci vključeni v telesno vzgojne aktivnosti in sicer v domu 14%, izven doma 27%. Na kulturno prosvetnem področju je bilo vključenih v domu 9%, izven doma 6% gojencev. V klubih ljudske tehnike izven doma 4%, v domovih skoraj nič. Za tekoče šolsko leto še nimamo ustreznih podatkov, vendar smo ob obiskih ljubljanskih domov ugotovili, da je vključenih v interesne dejavnosti v domovih in izven povprečno le cca 30%, kar je nedvomno premalo. Razni upravni razlogi (premalo možnosti vključevanja navzven, celodnevna zaposlitev gojencev v šoli in učnih delavnicah, preveč izrazit tekmovalni sistem v zunanjih klubih) narekujejo, da bi se za interesno dejavnost v domovih moralo nuditi več kot samo radio, ping-pong, nekaj šahov, televizor, knjižnica ipd. Vendar obstojimo ob vprašanju strokovnih kadrov, ustreznih prostorov in končno finančnih sredstev, ki bi v te namene morala biti vsaj delno dotirana.

Strokovnost in stalnost vzgojiteljev

Obpravnavali smo samo nekatere vprašanja vzgojne dejavnosti. Iz vseh teh vprašanj izhaja načelna ugotovitev, da je uspešnost vzgojnega dela odvisna od dobrega vzgojnega kadra. Vzgojitelj ni več paznik — vsaj biti bi ne smel več — nego je svetovalec, vzpodbudnik, usmerjevalec in pomočnik pri učenju. Tem nalogam je kos samo tak vzgojitelj, ki je strokovno usposobljen, ki ima visoke družbene in moralne kvalitete in ki zna le-te posredovati mladini. Ker nimamo ustrezne šole, ki bi usposabljal kandidata za poklic vzgojitelja, želimo na teh delovnih mestih predvsem prosvetne delavce. Odziv prosv. delavcev na ta delovna mesta ni zadovoljiv, vsled česar domovi nastavlajo prisilce iz drugih strok ali študente. Delovno mesto vzgojitelja je tem ljudem v mnogih primerih le reševanje njihovih življenjskih razmer oz. odskočna deska za boljše službo. Kaj pa kvaliteta dela? Bolj kot te vzgojitelje bi morali obsoditi uprave domov in finančno politiko, ker vse preveč sprejemajo v delovna razmerja honorarne in prehodne moči, s katerimi lažje prekinemo delovno razmerje in ker imajo nižje prejemke. Po republiški anketi za šolsko leto 1961/62 je bilo v letu 1961 zaposlenih 300 vzgojiteljev, od tega 23% brez pedagoške kvalifikacije. 1. aprila 1962 je bilo zaposlenih 237 vzgojiteljev, od tega 49% brez ped. kvalifikacije. Trenutno je na področju Ljubljane le 58% vzgojiteljev z ustrežno pedagoško kvalifikacijo. Najmanj ped. kvalificirani vzgojitelji je v domovih pri gospodarskih organizacijah in izobraževalnih centrih, kjer tudi vodstva v pedagoških pogledih nudijo vzgojiteljem premalo pomoči.

Osrednji problem ni samo pomanjkanje kadrov in njihova strokovna usposobljenost, nego tudi stalnost kadrov. V mnogih domovih se ob pričetku vsakega šolskega leta izmenja tudi do 50% kadrov. Odhajajo po statusu starejši in seveda prehodni kadri, prihajajo novi, ki nimajo potrebnih izkušenj. S tem trpi kvaliteta dela, tudi gojenci se komaj privadijo na svojega vzgojitelja in že pride nov. Razlogov za nestalnost kadra je več: zahtevnejše delo kot na šolah, 42-urna tedenska zaposlitev z dežurstvom ob nedeljah in praznikih, slaba afirmacija vzgojne dejavnosti, povprečno nižji prejemki kot na šolah itd. Situacija narekuje, da spet uredimo normative za delo (konkretno na 50 gojencev 1 vzgojitelj), uskladimo

(Nadaljevanje na 2. strani)

Vzgojna dejavnost domov

Vse preveč je razširjeno mnenje, da so domovi z ozirom na svojo osnovno dejavnost (hrana in stanovanje za dijake) po svojem značaju socialne ustanove. Tolmačenja, da je naloga domov v urejanju življenjskih pogojev in totem podaljšanju izobraževalnega procesa šol, so zastarela ter ovirajo vzgojno dejavnost, ki jo današnja stopnja razvoja zahteva. Internati zaprtega tipa so stvar preteklosti, mladina v domovih je danes deležna kompleksnega vzgajanja in sodelovanja družine, doma, šole in družbe. Taka vzgojna dejavnost pa odklanja zastarele stereotipne metode vzgojne dejavnosti in vnaša v svojo vsebino napredne, humane in dinamične metode dela, ki so v skladu z razvojem šolstva in družbene stvarnosti. Mladina s svojo dejavnostjo prestopa prag doma in se zavestno vključuje v družbeno dogajanje terena oz. komunne.

Dijaške domske skupnosti se vse bolj uveljavljajo kot iniciator organizacije življenja in zaposlitve gojencev v domu, kot objekt in subjekt vzgoje ter dajejo predloge pri urejanju gospodarskih vprašanj. Programi dejavnosti dijaških domskih skupnosti so se po vsebini močno približali okvirnim vzgojnim načrtom vzgojiteljev, prispevajo k družbeno politični vzgoji gojencev ter preko interesnih dejavnosti usmerjajo gojence v raznovrstna udejstvovanja. Razumljivo je, da tako obsežen in poglobljen vzgojni proces zahteva kvaliteto najboljše vzgojitelje in da kljub aktivnemu delu gojencev zahteva tudi zadostno število vzgojnega kadra. Zato so mnenja, da ob uspešni dejavnosti domskih skupnosti ne rabimo mnogo vzgojiteljev, povsem zgrešena. V Mariboru so prišli do ugotovitve, da je celo bolje, če je v domu malo vzgojiteljev, ker se bo ob taki situaciji dejavnost dijaških domskih skupnosti bolj razvila. Tako

imajo v domu z 200 gojenci zaposlenega samo enega vzgojitelja, ki res ne more biti drugo kot paznik ter pri 350 gojencih upravnika in 2 vzgojitelja. Ne smemo prezreti dejstva, da našo mladino šole vzgajamo in pri-

SKLEPI

Republiški odbor Sindikata prosvetnih in znanstvenih delavcev LRS je na plenarni seji 11. februarja t. l. na osnovi referata in razprave o problematiki dijaških in vajenskih domov sprejel naslednje sklepe:

Dijaškim in vajenskim domovom ter drugim sorodnim zavodom je treba zagotoviti zadovoljiva družbena sredstva, da se bo v njih lahko uspešno razvijalo načrtno vzgojno delo.

Ob sodelovanju vseh prizadetih družbenih činiteljev (občine, okraji, gospodarske organizacije) je treba najti tudi najbolj primerne načine investiranja v že obstoječe domove in za novogradnje na tem področju.

V zvezi s tem je treba prvenstveno rešiti vprašanje ustanoviteljstva, zlasti za tiste zavode, ki imajo gojence iz širšega območja.

Z nadaljnjim izgrajevanjem družbenega osamosvajanja naj ti zavodi s svojo notranjo zakonodajo bolj precizno in zahtevno uredijo status vzgojitelja kot družbenega delavca.

Nujno je treba rešiti tudi še vedno nerešeno vprašanje posebnega strokovnega izobraževanja za delovna mesta vzgojiteljev v domovih.

Z doslednim izvajanjem delitve osebnega dohodka po delu naj si domovi zagotovijo stalnost primerno strokovno usposobljenega vzgojiteljskega osebja.

Tudi vprašanje delovne obveznosti vzgojnega osebja je treba rešiti z notranjo zakonodajo zavodov, upoštevaje pedagoške norme za vzgojno delo.

pravljamo za bodoče upravitelje, da je vloga vzgojitelja predvsem svetovalskega značaja ter v pomoči pri samoupravljanju, samovzgoji in izobraževanju. Te naloge so mnogo obsežnejše kot samo pazniško delo ter vsled tega zahtevajo dovoljno število vzgojiteljev.

Vzgoja je proces, ki zahteva sistematično in strokovno delo.

društva navzven, ker morajo vedne ure porabiti za učenje. Predstavljajmo si dom s 300 — 500 gojenci! Kam in kdaj vključiti vsaj 50% gojencev, če kažejo interese? Po republiški anketi za šolsko leto 1961/62 je bilo baje v organizirane dejavnosti v domovih vključenih 43% gojencev, v klube in društva izven doma pa nekaj več. Največ so bili go-

POSVETOVANJE o strokovnem izobraževanju

Zadnje dni februarja je bilo v Beogradu posvetovanje o strokovnem izobraževanju kadrov v gospodarstvu. Posveta se je udeležilo okrog 300 predstavnikov gospodarskih organizacij, prosvetnih ustanov, gospodarskih zbornic, komun in izobraževalnih ustanov.

Posvetovanja so se udeležili tudi nekateri najvišji predstavniki našega političnega in prosvetnega življenja, med njimi predsednik Centralnega sveta Zveze sindikatov Jugoslavije Svetozar Vukmanović, sekretar ZIS za pro-

sveto in kulturo Krste Crvenkovski in drugi.

V referatih in diskusiji so udeleženci osvetlili razvoj našega strokovnega šolstva po izidu resolucije ZIS o strokovnem izobraževanju.

V prihodnji številki našega lista bomo podrobneje poročali o posvetovanju, zlasti o referatu, ki ga je imel predstavnik sekretariata za šolstvo LR Slovenije ing. Zdenko Rogelj, v katerem je obrazil specifičnost slovenskega koncepta izobraževanja strokovnih kadrov.

Nižja stopnja:

22. in 23. marca:
ZGUBLJENA SMUČKA
29. in 30. marca:
**ZAVOLJO SEDMIH
SNEŽNIH KEP**
5. in 6. aprila:
**TIO IN VELIKA
PREGRADA**
12. in 13. aprila:
POJTE Z NAMI
19. in 20. aprila:
**ZAKAJ SI JE MUČA
UMAZALA TAČKO?**
26. in 27. aprila:
**KAKO JE JAGODA
POSTALA KURIR**

Srednja stopnja:

19. in 20. marca:
**RAZGLLEDNICE
IZ DALJNIH MEST**
26. in 27. marca:
POGREŠANI NAHRBTNIK
2. in 3. aprila:
CESTA IN CESTARJI
9. in 10. aprila:
V SLADKI TOVARNI
16. in 17. aprila:
**ŠOLSKO
ŠPORTNO DRUŠTVO**
23. in 24. aprila:
**GLASBENO POTOVANJE
PO KOROŠKEM**
30. aprila:
PLAPOLAJTE, ZASTAVE!

Višja stopnja:

19. in 21. marca:
**ELEMENTI
SE PRETVARJAJO**
26. in 28. marca:
**O GRADOVIH
NA SLOVENSKEM**
2. in 4. aprila:
PREŽIHOV VORANC
9. in 10. aprila:
ČAR RITMA
16. in 18. aprila:
POSPEŠEVALNIKI
23. in 25. aprila:
**DOŽIVEL SEM
BAROČNO UMETNOST**
30. aprila:
O NAŠI NOVI USTAVI

24. marca: Milivoje Matošec:
TRATA NA KONCU ULICE
(ponovitev)
31. marca: E. Kästner-J. Krüss:
35. MAJ
(ponovitev)
7. aprila: Leopold Suhadolčan:
DEČEK V AVTU
(ponovitev)
14. aprila: N. Nosov-M. Krušič:
**DOGODIVŠČINE
NEZNALČKA IN NJEGOVH
TOVARISEV**
(ponovitev)
21. aprila: Milivoj Matošec:
**NIHČE NE VE,
KAKO MI JE IME...**
(prva izvedba)
2. maja: Mirč Sušmelj:
**PRIGODE ČRIČKA
Z GRICKA**
(prva izvedba)
5. maja: Sengalevič-Stranič:
SREBRNI GLAS
(ponovitev)

Srednja stopnja:

19. marca ob 8.55
20. marca ob 14.05

RAZGLLEDNICE IZ DALJNIH MEST

V višjih razredih osemletke so se učenci vpisali v klube OZN. Dejavnost v teh klubih je silno zanimiva. Hvalevredna so prizadevanja članov teh klubov, da bi k zanimivejšim predavanjem o različnih mestih in deželah sveta povabili tudi učence iz nižjih razredov, če se za to že zanimajo.

Tako je naša oddaja pripravljena za mlade radovedneže, ki se veselijo lepih razglednic iz daljnih mest, ki si znajo v domišljiji naslikati življenje v teh mestih in si tiho žele, da bi nekoč videli od blizu vse te lepote in zanimivosti, kot jih srečujejo po knjigah, revijah, v televizijskih programih itd.

Naša pripoved je zelo lahkotna. Metka, enajstletna deklica, dobiva pošto iz Pariza — od tam ji piše Mihec, iz Varšave — od tam ji piše Irena, o Kairu pa so se pogovarjali v šoli. Ker je v Kairu za Metko najbolj nenavadno in najbolj privlačno, se ji o Kairu še sanja. V teh sanjah zelo živo doživlja sprehod po ulicah v Kairu, sreča Alija in kamelo in pozneje nikakor ne prizna, da se ji je vse samo sanjalo.

Zgodbo je za radijsko šolo napisal Rajko Ranfi. Izbral je predvsem tiste zanimivosti, ki bodo otrokom dostopne in ki jim bodo v pomoč pri predavanju o teh mestih.

19. marca ob 14.05
21. marca ob 8.55

Višja stopnja:

ELEMENTI SE PRETVARJAJO

Elementi da se pretvarjajo! Ta trditev je bila nezasižana. Elementi so vendar nespremenljivi; lahko se vežejo drug z drugim v kemijske spojine, toda prav tako lahko jih spet razdružimo in dobimo iste elemente, so pravili. Na pa bi elementi razpadali, se spreminjali eden v drugega — neumnost!

Mladega angleškega fizika Ernesta Rutherforda, ki je trdil, da elementi niso nespremenljivi, so primerjali s kemiki v srednjem veku, ki so hoteli spremeniti svinec v zlato. Ko je na kanadski univerzi Mc Gill, kjer je leta 1898 komaj sedemindvajsetleten nastopil kot profesor in prvič predaval o svojem odkritju, so se stari učenjaki zgra-

žali. In vendar...

Ernest Rutherford je s svojim mladim sodelavcem Frederickom Soddyjem odkrival skrivnost za skrivnostjo. Leta 1903 je Soddy odšel v London in na njegovo mesto je prišel mladi nemški fizik Otto Hahn, ki je bil čez štirideset let prav tako slaven kot njegov učitelj. Ko je leta 1907 Rutherford odšel iz Kanade, ker je sprejel službo profesorja na univerzi v Manchesteru, je bil že zelo slaven učenjak, čeprav je bil star komaj šestindvajset let.

O tem čudovitem življenju Ernesta Rutherforda in o njegovih odkritjih bo pripovedovala naša oddaja.

22. marca ob 14.05
23. marca ob 8.55

Nižja stopnja:

ZGUBLJENA SMUČKA

V tej dolgi in trdi zimi je tudi Jakec skrbel za divjad v gozdu. Čeprav je bil še majhen, je pogostokrat s koskom sene na hrbtu odsmučal prek Rebri vse tja v Gorjance. Doma je potem dedku pripovedoval, kaj vse je doživel, kako se je pomenjkoval s srno Rjavko, s srnjakom Ostrorogim, kako je bilo prav, da je šel in kako bo moral še tja, zakaj v tekem snegu živali pač ne morejo same do hrane.

Toda nekega dne je Jakec eno smučko v Rebri izgubil in skoro priokal domov, da zdaj ne bo mogel več k srnam. Še dedku je bilo hudo in fantiča je lahko potolažil samo s tem, da bo sneg vzelo in da bo smučko našel, če prej ne — ob

Jurijevem. Potrpeti je treba.

Pomlad se je sicer čudno obirala, počasi pa je sneg vendarle začel jemati. In ko je Jakec nabral prve zvončke, je menil, da je že čas in jo spet mahnil proti Gorjancem. A mu je gozdar povedal, da leži v Osojni rebri še debel sneg in v Gorjancih tudi, zato je bil Jakec kar zadovoljen, ko ga je mož povabil, naj gre z njim po revirju pogledat, kako je prezimil gozd.

Tam pred Jurijevim Jakca ni več strpelo. Šel je v Gorjance; ko se je zvečer vrnil, je dedku povedal, da tudi v Rebri ni več snega, da je našel zgubljeno smučko, da je prav v Gorjancih odtrgal zeleno vejico, zakaj tudi tja je prišla že pomlad,

da pa ni videl ne srn, ne zajčka sivčka in da je žalosten, češ — vsaj Rjavka bi me lahko prišla pogledat. Oddajo programiramo ob 21. marcu, uvede naj razgovore o pomladnih spremembah v naravi in ker je preprosta, ji bodo — upamo — mladi poslušalci zlahka sledili.

Srednja stopnja:

POGREŠANI NAHRBTNIK

Oddaja je vključena v cikel »Mladinska književnost med obema vojnama«.

V nahrbtniku, ki ga omenjamo v naslovu, so knjige, veliko knjig za mladino, ki so jih napisali: Josip Ribičič, Fran Roš in Gustav Strniša.

Seveda se v oddaji ustavljamo v glavnem le pri treh knjigah, s katerimi našete mladinske posatleje predstavljamo. Te knjige so: Čurimurčki, ki jih je napisal leta 1936 Josip Ribičič.

Druga knjiga je Lokvanj, ki jo je napisal Gustav Strniša in jo je založila še »Narodna tiskarna«.

Tretja knjiga je Frana Roša »Juretovo potovanje in še kaj«. Knjiga je izšla leta 1930 v Celju. Od vseh treh izbranih knjig je najboljšeje in je v njej poleg povesti Juretovo potovanje še nekaj drugih povesti in pesmi.

Josip Ribičič se je rodil 3. novembra 1886 na otoku Krku v Baški. V svojih delih večkrat opisuje Primorje. Prijetno je opisal tudi življenje živali, in to v knjigah: Miškolin, Čurimurčki, Upamače, Tinkin zajček in še v drugih. Znani sta tudi knjigi: Tinče in Binče in Drzna trojka. To je seveda le nekaj njegovih knjig za mladino. Še posebej se je Josip Ribičič zavzel za mladinsko literaturo po vojni. Bil je ustanovitelj in prvi urednik Cicibana.

Fran Roš je doma iz Kranja. Rodil se je 14. januarja 1898. — Bil je učitelj, nato šolski nadzornik v Celju, kjer zdaj živi. Napisal je nekaj lepih zgodbic. Posebno znan je Medvedek Rjavček, pa tudi Juretovo potovanje.

Proti koncu lanskega leta je izšel ponatis Medvedek Dija. Knjigo je ponatisnila Mladinska knjiga. (Prvotno ga je izdala Mladinska matica.) Lepo jo je opremila ilustratorica Mara Kraljeva.

Ker boste prej omenjene knjige le težko dobili v knjižnicah, se lahko pomudite prav pri Medvedku Diju, saj jo bodo otroci zelo radi prebrali. V njej so strnjene zgodbe o otrocih in njihovih igrah. Seveda je glavni junak Medvedek Dija.

Vse te dobne zgodbe naših

treh pisateljev je spravila v en sam nahrbtnik Neža Maurer. Nace in Polde pa jih bosta v oddaji prebrala — na glas seveda, tako da jih bomo lahko vsi poslušali.

Višja stopnja 26. marca ob 14.05
26. marca ob 8.55

O GRADOVIH NA SLOVENSKEM

Gradovi dokumentirajo skoraj tisočletno obdobje naše preteklosti od kolonizacije, formiranja in utrjevanja fevdalnega reda ter bojev za celjsko dediščino pa vse do turških vojn in kmečkih puntov ter celo do naše osvobodilne borbe, ko revolucija tudi gradovom, ne kot posebni obliki arhitekture, marveč predvsem kot pojmu in simbolu ekonomskega in socialnega izkoriščanja, izpodreže korenike in iz njih napravi le še spomenike preteklosti.

O tem razvoju gradov na Slovenskem in njihovem pomenu nam bo govorila oddaja, ki jo je pripravil umetnostni zgodovinar dr. Ivan Komelj. Navajamo nekaj pomembnejših primerov gradov, ki bodo v oddaji omenjeni. Tudi tokrat prosimo, da si šole, ki jim je to mogoče, za lažje razumevanje oddaje, oskrbijo nekaj slikovnega materiala.

BLED. Zgovoren primer gradu na višini. Postavljen je za tedanje razmere skoraj na nezavzetnem položaju, ki je že po naravi utrjen. Omenja se že 1004. leta in je eden najstarejših arhivsko izpričanih na Slovenskem, vendar je njegova podoba dosti mlajša. Razen obzidja z vzhodnim stolpom je grad v glavnem nastal po potresu 1511. leta. Četudi je grad z ureditvenimi deli na zgornjem dvorišču izgubil delno zgodovinske pričevalnosti, so poglavite sestavine še ohranjene: silhueta, položaj in zunanja podoba z obzidjem in grajsko kapelo.

PTUJ. Prav tako eden zgodaj arhivsko izpričanih gradov, ki navezuje kot blejski grad na starejšo predсловansko in slovansko naseljeno kontinuiteto, je v poznejši ob-

liki ohranil svoj dominantni položaj nad srednjeveškim mestnim naseljem. Tudi tu je prvotna grajska podoba zabrisana, vendar je barokizirano stanovanjsko poslopje z obsežnimi renesančnimi utrdbenimi napravami odlično ponazorilo sklenjenega razvoja ambiciozne grajske arhitekture. V gradu je pomembna kulturno zgodovinska zbirka ptujskega Mestnega muzeja.

OTOČEC. Eden redkih primerov gradu na vodi. Mirna, ubrana silhueta, ki jo dopolnjuje predvsem obzidje za obzidnimi stolpi, je značilna za srednjeveške ravninske gradove, pri katerih konfiguracija tal ne vpliva toliko na oblikovanje nepravilnega tlorisa in razgibanje silhuet to gradu. Tudi ta grad je postopoma nastajal iz manjšega osnovnega jedra in njegova prvotna podoba je v kasnejših prezidavah izginila. Grad je bil v večji meri pozidan po drugi vojni, kljub temu pa ohranil svojo nesporno spomeniško vrednost in zgodovinsko pričevalnost.

RIHEMBERK-BRANIK. Zunanja podoba gradu, ki se omenja že v 13. stoletju, je odlično ponazorilo za tip srednjeveškega gradu, pri katerem se tlorisna osnova in oblika grajskih gmoč opira na srednji stolp, ki prevzame tudi mesto silhuetne dominante v celotnem grajskem kompleksu. Prvotno notranje obzidje, ki je dalo okvir stanovanjskim grajskim delom, drugo gotško obzidje in tretje renesančno obzidje so

odlični primeri stilno različnih utrdbenih naprav.

CELJE — STARI GRAD. S svojim odmaknjenim, strateško točko zavzemajočim položajem, razvalina gradu, odlično ponazarja tip že razvitega grajskega kompleksa, ki se ne opira več samo na stanovanjski stolp kot osrednji element celotne zasnove. Tloris gradu je z upoštevanjem vseh pridobitev stanovanjske kulture in tedanje utrdbene tehnike izkoristil nepravilno konfiguracijo tal in zavzel celotno razpoložljivo zemljišče vrhu grajskega položaja.

TURJAK. Veliki potres 1511. leta je po arhivskem pričevanju uničil večji del gradu. Ob obnovi so vključili v novo renesančno utrdbeno koncepcijo prvotno romansko kapejo z delom obzidja. Grad v sedanjih oblikah predstavlja zgovorni primer razvite renesančne utrdbene arhitekture iz prvih desetletij 16. stoletja, ki s svojo stavbno gmoto ne sili več v višino, marveč se zlekajna k tlom privija ob rob grajskega položaja.

BREŽICE. Če je turjaški grad v svojem tlorisu več ali manj nepravilen in se v večjem delu uravnava po obliki terena, kaže brežiški grad enotno izvedeno tlorisno zasnovo, ki se opira na pravokotno dvorišče z grajskimi krili in okroglimi stolpi v oglih. Posebno čeno mu daje velika slavnostna, povsem figurativno poslikana baročna dvorana.

Nižja stopnja:

29. marca ob 14.05
30. marca ob 8.55

ZAVOLJO SEDMIM SNEŽENIH KEP

Namenili smo se malim šolarjem pripraviti oddajo, ki bi pripovedovala o pomenu in važnosti cest, o delu cestarjev, predvsem pa o skrbi za varno vožnjo in s tem v zvezi o prometnih znamenjih ob cestah.

Zgodba je pa takale:

Pri zdravniku zapoje telefon, kličejo ga k bolnemu otroku. Doktor gre v avto in s srednjo brzo po cesti proti uro oddaljeni vasi. Marjota sonce je sneg pridno talilo, na mestnih mestih pa je cesta še vedno ledena. Ledena je bila tudi na ovinku pred vasjo. Znamenja, ki ga je bil cestar postavil v opozorilo, voznik ni mogel razbrati in tako se je zgodilo, da ga je na ledu zaneslo in vrglo v drevo.

Kdo je kriv? ... Zdravnik? Vozil je za prilike, kakršne so bile trenutno na cesti, nekoliko prehitro, a se mu je res mudilo: namenjen je bil k bolniku ... Cestar? Cesto je posipaval, do tega ovinka še ni prišel, a zakaj ni postavil znamenja, ki bi opozarjalo voznike na poledico: na rdeče obrobjenem rumenem polju nagnjen avtomobil. Znamenje je cestar postavil! Šli so ga pogledat. In

kaj so našli? Znamenje je bilo čez in čez prekrito s snegom ... Kdo je torej kriv nesreče? Dečki, ki so se na poti iz šole šli tekmovali: kdo bo največkrat s kepami zadel cilj.

Ko so se naslednjega dne spet vračali iz šole, niso dečki prav nič objestni. In ko so zagledali cestarja, kako spet posipava cesto, niso vedeli, kam bi se dali. Pa jih je poklical. Bili so toliko možati, da niso utekli. Cestar ni vedel, da ima ravnokrivce pred sabo, a jih je hotel vendarle poučiti. Spomnil jih je, kako se je prejšnje leto zrušil most pod tovrnjakom, ki je — pretežak za leseno konstrukcijo — zapeljal nanj, ker so otroci s kamenjem razbili znamenje, ki je predpisovalo dovoljeno obtežitev. Potem jim je prebral iz časopisa še zdravnikovo nesrečo. In prav na široko je mož pogledal, ko je na vprašanje: »Kaj menite, kdo je kriv?« dobil odkritosrčen, a skesan odgovor: »Mi.« Še so se menili in se do kraja pomenili. Obljubili so, da se bodo poslej drugače obnašali na cesti. Toda obljubili so le ti štirje. Kaj pa drugi? Želimo, da bi naša oddaja zadolžila vse.

Srednja stopnja:

2. aprila ob 8.55
4. aprila ob 14.05

CESTA IN CESTARJI

V letošnjem programu radijske šole za srednjo stopnjo smo imeli namen obdelati gradnjo cest pri nas po vojni. Pri tem bi vzeli za osnovo naše pripovedi podjetje Slovenija ceste. Vendar nam to za zdaj še ni uspelo. Delno izpolnjujemo program z oddajo: Cesta in cestarji, ki bo otrokom v šoli pravzaprav bližja in bo tako lahko tudi potrebna podlaga prihodnji stopnji — o gradnji cest.

V oddaji Cesta in cestarji bodo štiri nevezane pripovedi o štirih raz-

ličnih cestah, cestarjih in o ljudeh na cestah.

Prva je gozdna oziroma poljska cesta, kakršnih je pri nas na Slovenskem veliko.

Druga je asfaltirana ravninska cesta, na kateri je polno vozil in kolesarjev.

Tretja je mestna cesta, s katere je moč in dan slišati avtomobilski hrup.

In četrta: avtomobilska cesta »Bratstva in enotnosti«.

Snov je takšna, da se boste o njej lahko še pred oddajo v razredu porazgovorili na dolgo in široko. Oddaja pa bo temu pogovoru nekakšen zaključek in dokončna oblika.

V prvih treh pripovedih zvemo predvsem osnovna pravila pri cestnem prometu — o skrbi za varnost

Višja stopnja:

PREŽIHOV VORANC

»Še enkrat odprem Solzice. Ali je mogoče lepše prikazati mater, njeno ljubezen do otroka in otroško ljubezen do nje? Pri nas je znal to samo še Cankar ... In ti, ki boš prebiral njegove Solzice, boš vedel več o človeku, kakor si vedel, preden si spoznal Voranca; in potem boš komaj čakal, da boš sedel še po drugih njegovih knjigah in videl, kako je človek silen in močan v svojem delu.«

S temi besedami je Oton Župančič pospremlil na pot 1949. leta zadnjo knjigo pripovedniškega velikana Lovra Kuharja-Prežihovega Voranca in s temi besedami se pričena tudi naša oddaja o njem.

Letos mineva že sedemdeset let, odkar je bil rojen, in trinajst let, odkar je omahnil sredi snovanja. V oddaji, ki mu jo posvečamo, je prof. Stanko Šimenc orisal njegovo težko in razgibano življenjsko pot ter ob izbranih odlomkih prikazal vrednost in pomen njegovega dela. O tem pravi med drugim naslednje:

Nižja stopnja:

2. aprila ob 14.05
4. aprila ob 8.55

Prežihovo delo izpričuje, da ga je ustvaril velik pripovednik, ki je veroval v življenje, v moč, v napredek. Ni razglabljal, na kratko, preprosto je povedal, kar je mislil in kar je govorilo njegovo srce. Mi pa tudi čutimo, da za tem delom stoji izkušnja, ponosen in pošten mož, ki je do zadnjega razdal bogastvo in lepoto; to je veliko.

Oddaja se zaključuje z ugotovitvijo:

Prežihov Voranc je polno živel kot malkdo. Za razumevanje njegovega pisateljskega dela moramo poznati njegov življenjski zapis in zgodovino časa, v katerem je živel; oboje pa spet hkrati izpričuje njegovo umetnost, ki govori o obeh kot posebitev skupne moči, ki živi v določeni dobi v človeštvu. Če se bomo približali Prežihu s srcem, bomo šele potem izabili iz njegovega dela prgišče lepote, ki je tako čudovita, da nas prevzame in večno privablja.

5. aprila ob 14.05
6. aprila ob 8.55

TIO IN VELIKA PREGRAĐA

Čeprav je otroku te starosti težko kaj podrobneje razlagati tehnično, tehnične naprave in njih delovanje, ne moremo in ne smemo obiti tematike te vrste, saj se otrok srečuje s tehniko in njenimi dosežki sleherni dan in malone na vsakem koraku.

Po podrobnem učnem načrtu so — kakor vemo — v drugih razredih govorili o tej temi tam na kraju marca in smo torej nekoliko v zaostanku; a bo oddaja, upamo, dobrodošla vsaj za ponovitev.

Našli smo pristrčno, a v pravnem jeziku pisano zgodbo francoskega pisatelja A. Verdeta: Tio in velika pregrada. Priredili smo jo in bo tak, kakršna je, malim šolarjem kar lepo pomagala bistriti pojme.

Godi se v gorski dolini, lepi in slikoviti, s peneto se reko, temnimi gozdovi in strmimi, skalnatimi pobočji. Ne doživlja pa človek zgodbo, saj je ta komaj prišel v dolino, doživlja jo Tio, droben ptiček, ki je tu doma, in pripoveduje, kaj vse se dogaja v njegovi soteski, odkar dela v njej človek, in kako se spreminja njena podoba, ko raste v njej močen jez za novo elektrarno.

Prvikrat je videl Tio ljudi, ko so prišli gledat in merit teren. Ljubenzivega fantiča, ki je bil z njimi in drobil ptičku drobtinice, se je Tio potem še pogosto spomnil.

Potem je doživel Tio nekada dne prvo detonacijo: delavci so razstreljevali skale. Prestrašeni ptički rod se je v sovraštvo do človeka odsevil, Tio pa je ostal, ker se mu človek vendarle ni zdel hudoben. V sotesko pa si dolgo ni upal več pogledati.

Da so v soteski ljudje, je vedel po tem, ker je tam spodaj dan in noč škripalo in ropotalo. Celo noč so

si ljudje spremenili v dan, zakaj skala onkraj soteske se je svetila tudi ponoči ko sredi belega dne.

Na pomlad pa je Tio vendarle premagal strah. Kar je videl v soteski, je bilo pravo čudo. Od pobočja do pobočja so bile napete močne jeklene vrvi in po njih so drsili in škripali zabojčki, polni mehkega betona. Slapa ni bilo nikjer več, pač pa je stal povprek čez strugo močan zid. Ob njem se je voda ustavljala in se razlivala v jezero, odtekala se je po podzemnem kanalu in se šele niže spodaj spet izlivala v staro strugo. Zdaj so gradili ljudje ob že postavljenem jezu še močne stebre. Zanje so dovažali vozički po zračni poti beton, ki so ga namešali stroji-mešalci. Tio se je čudil in občudoval ljudi ter njihovo delo.

Tistega dne je odkril niže ob reka še novo naselje, na oknu neke hiše krožnik z drobtinami, v izbi pa drobnega fantka. Med obema se je razvilo toplo prijateljstvo in v dolgih razgovorih sta se dobro razumela, čeprav sta govorila — človek in Tio — vsak svojo govorivo.

Delo na gradbišču je teklo medtem dalje. Le neko noč jim je huda voda pretela uničiti dotedanje napore. Na jesen pa je bila velika pregrada v gorski soteski vendarle narejena. Delavci so se pripravili na odhod in z njimi tudi človeček s svojim očetom.

Ob slovesu je očka Tiu in sinu še enkrat razložil, da so v soteski postavili elektrarno, v kateri bodo iz vode s pomočjo generatorjev dobivali luč, da bodo dobivali električno energijo, jo po žicah pošiljali tja, kjer žive in delajo ljudje, do novih tovarn, do namakalnih naprav itd. Tako bo ljudem, ko bodo imeli elektriko, lepše.

Srednja stopnja:

9. aprila ob 8.55
10. aprila ob 14.05

V SLADKI TOVARNI

Oddajo smo vključili v cikel radijske šole: Iz naših delovnih kolektivov.

Pripravil nam jo je Peter Ovsec, in sicer je v njej opisal sprehod skozi tovarno bonbonov in čokolade.

Se prej se pogovori z otroki o sladkorni tovarni pri nas nasploh. Koliko jih imamo in kje (v Osijeku, Čupriji, v Bitolju, v Kosovsko-metohijski oblasti, v Peči, sladkorna tovarna Crvenka, v Županiji na Belju itd.). Pridelamo precej sladkorja (iz sladkorne pese in sladkornega trsa, ki ju pridelamo dosti več kot pred vojno). Porabimo na leto 280 tisoč ton sladkorja. Nekaj ga moramo še vedno uvažati. Vendar se bo pridelovanje sladkorja še izboljšalo z boljšimi, sodobnejšimi stroji. Nato sledi sprehod skozi tovarno bonbonov in čokolade: v delavnici napolitank je kakor v veliki kuhinji.

V sladki tovarni je tudi huda vročina. Delavke in delavci se morajo po večkrat na dan preobleči, ker imajo od vročine čisto premočno obleko. Trpijo tudi hudo žejo.

Otroci, bi si z veseljem ogledovali najrazličnejše stroje, ki pripravljajo toliko sladkarij. Lizike se vozijo po nekakšnem toboganu. Do 50 tisoč lizik na en dan v eni tovarni. Sladkor se preliva v najrazličnejših barvah in stroji ga požirajo, mešajo in predelujejo.

Še majhno vprašanje: koliko sladkorja zavžije na leto povprečno vsak Jugoslovian? Odgovor: 15 kg. (Dvakrat več kot pred vojno.) Proizvodnja sladkorja je eno najrazvitejših delavnosti živilske industrije. Pred vojno je proizvodnja potekala v 8 tovarnah, ki so morale sladkor tudi izvažati, ker ni bil ves porabljen doma. Nizek življenjski standard ni dovoljeval delovnemu človeku, da bi zadostil svojim potrebam. Danes delajo tovarne s polno kapaciteto.

Vse to, kar je tu naštet, je le nekaj bežnih podatkov, ki jih boste v oddaji zasledili in so vam namenjeni v orientacijo glede vsebine radijske šolske ure. V tej smeri, približno, si pripravite snov za razgovor z otroci. Upamo, da bo to zanje privlačna in zanimiva tema.

29. marca ob 14.05
30. marca ob 8.55

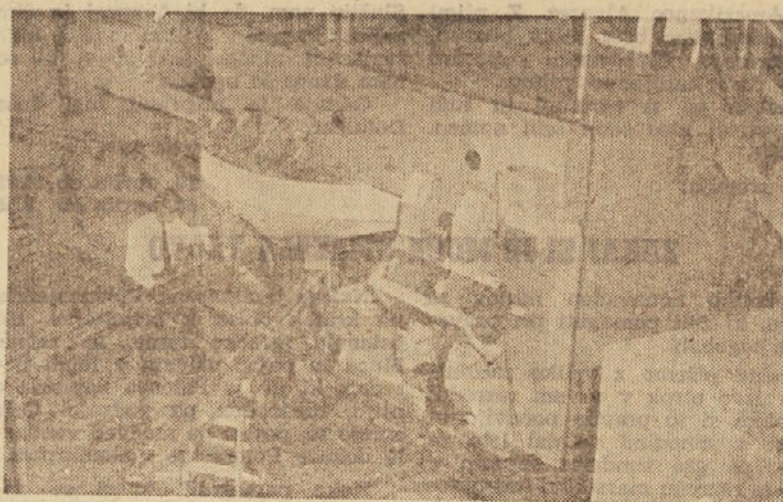
Nižja stopnja:

POJTE Z NAMI

V številnih pismih, ki so naslovljena na »Uredništvo radijske šole za nižjo stopnjo«, izražajo poslušalci — vzgojitelji in učenci želijo, naj bi bile čim večkrat na sporedu oddaje z naslovom »Pojte z nami, otroci«. Iz srca radi ustrezemo tem željam, hkrati pa čutimo prijetno dolžnost, da se zahvalimo številnim dopisovalcem za tehtne, spodbudne besede, nasvete in priporočila. S takšnimi tesnimi stiki, pa čeprav stikanimi le s posredovalno vlogo pisem, nam je delo močno olajšano, posebno kar zadeva izbire snovi za

to, morda najbolj občutljivo starostno stopnjo. Uredništvo bo tudi v prihodnje po svojih močeh in možnostih skušalo zadovoljevati potrebe in želje ter bo uvrščalo v »glasbeno« radijsko šolo oddaje, ki bodo zajele najširši krog mladih poslušalcev. Kakor doslej, tudi v prihodnje pošiljajte vse želje, priporočila in nasvete na »Uredništvo radijske šole za nižjo stopnjo«, RTV Ljubljana, Ljubljana, Tavčarjeva 17.

Ker je po hudo, dolgotrajni zimi vendarle pomlad pred durmi, smo sklenili, da uvrstimo v našo odda-

Ciklotron

jo prijetno, razpoložensko pesmico, ki jo poje belgijski otroci. Seveda smo besedilo prevedli na naš jezik. Naslov pesmice je: »Pomladni raj«.

Ponatis pesmice je v D-duru. Če bi komu zgornji, t. j. dvočrtni delal težave, pesmico lahko prestavi za en ton nižje, v C-dur. Ker bi zaradi petih kitic (štiri so podpisane pod notami, ena je v tisku), pesmica lahko zažvenela enolično, priporočamo, da pri vsaki kitici, ozirajoč

se na njeno vsebino, primerno spremenite dinamiko in agogiko, eno kitico naj otroci zapoje glasneje, drugo tiše in temu primerno naj bo uravnan tudi občutek za hitro — počasi.

Z novo, belgijsko pesmico, vam želimo veliko veselja.

5. Mi dečica smo vsi,
ki raja, ki raja,
mi dečica smo vsi,
ki raja v sončne dni...

16. aprila ob 8.55
17. aprila ob 14.05

Srednja stopnja:

ŠOLSKO ŠPORTNO DRUŠTVO

Mnogokje se pritožujemo, da naši otroci ne hodijo radi v telovadnice, da se zanimajo le za film in popevke, za zdravo športno življenje pa nimajo ne veselja ne volje.

V pričujoči oddaji pa bomo slišali zgodbo o šolski mladini, ki si je osnovala svoje lastno športno društvo. Čeprav so se srečevali od vsega začetka s težavami, so vztrajali in si uredili telovadnico.

Takšno športno društvo lahko

razgiba sčasoma vse življenje v šoli in v okolju. Nihče ne more iti brezbržno mimo niti profesorji niti starši.

Zgodba je vzeta iz resničnih dogodkov po različnih šolah in krajih, zato bo tem belj prilegla in upamo, da bo marsikoga vzbudila k podobnemu delovanju.

Oddajo o šolskem športnem društvu nam je pripravil Slavko Tiran.

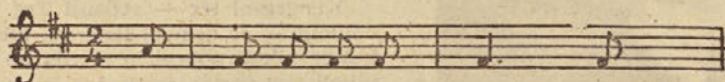
Višja stopnja:

16. aprila ob 14.05
18. aprila ob 8.55

3. Pomladni raj

Belgijska

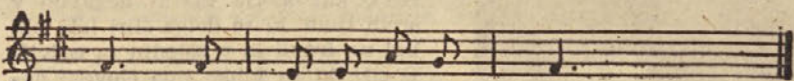
Janez Bitenc

1. Jaz	sonce sem to — plo,	ki
2. Jaz	ptiček sem kri — lat,	ki
3. Jaz	zajček sem pla — sljiv,	ki
4. Jaz	čmrlj sem ko — smat,	ki
5. Mi	de-či-ca smo vsi,	ki

1. pla — va, ki	pla — va, jaz	sonce sem to —
2. le — ta, ki	le — ta, jaz	ptiček sem kri —
3. ska — če, ki	ska — če, jaz	zajček sem pla —
4. kro — ži, ki	kro — ži, jaz	čmrlj sem ko —
5. ra — ja, ki	ra — ja, mi	de-či-ca smo

1. plo,	ki	pla — va	čez ne — bo.
2. lat,	ki	le — ta	preko trat.
3. sljiv	ki	ska — če	preko njiv.
4. smat	ki	kro — ži	med i — skat
5. vsi	ki	ra — ja	vsončne dni,

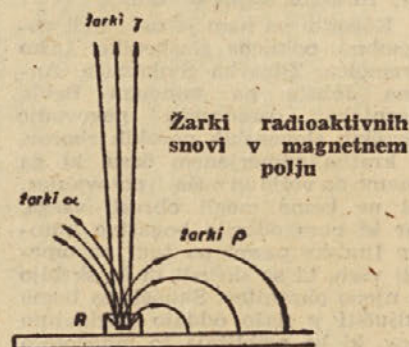
POSPEŠEVALNIKI

Oddaja z naslovom »Pospeševalniki« je tretja iz cikla o zgodovini jedrske fizike. V prvi smo zvedeli, kako je Henri Becquerel odkril radioaktivnost in kako sta zakonca Curie odkrila ter pridobila radij. Druga oddaja govori o Rutherfordu, ki je dokazal, da iz radioaktivnih snovi izhaja več vrst žarkov in ugotovil, da so delci alfa v resnici helijevi atomi. Na koncu druge oddaje bomo videli, da se je Rutherfordu posrečila prva jedrska reakcija. Z delci alfa je obstrleval dušik in povzročil njegovo razbitje.

Kmalu pa se je pokazalo, da so energije, to se pravi hitrosti alfa delcev, ki jih dobimo iz naravnih radioaktivnih snovi, kot je to na primer radij, premajhne. Ker so delci alfa električno nabiti, težko pridejo do atomskega jedra, ki jih zaradi istosmernega (pozitivnega) električnega naboja odbija. Na jedra, ki jih hočemo razbiti, je torej treba streljati s hitrejšimi delci. Za izstrelke so izbrali delce alfa. To se pravi helijeva jedra. Toda kako jih pospešiti do dovolj velikih hitrosti?

Ta problem sta prva rešila Cockcroft in Walton, ki sta z močnim električnim poljem pospešila delce v ravni črti. Drug tip pospeševalnika pa je izumil Lawrence: ta pospešuje po krožnici. Delec toliko časa kroži, da dobi dovolj veliko hitrost,

nato pa ga izvržejo iz ciklotrona, kot se imenuje ta pospeševalnik, proti tarči, v kateri naj povzroči jedrsko reakcijo. Iz te družine pospeševalnikov poznamo še več drugih z zvenetimi imeni: sinhrociklotron, bevatron, sinhrotron, kozmotron. Največji med njimi pospešijo delce do takšnih hitrosti, kot bi jo imeli, če bi jih pospešila v ravni črti električna napetost 30 milijard voltov. V zadnjem času pa delajo mnogo na obstrljevanju jeder s hitrimi elektroni. V ta namen uporabljajo zopet pospeševanje v ravni črti v tako imenovanih linearnih pospeševalnikih, ki jih je začel de-

lati Amerikanec Alvarez. Z njimi lahko dosežemo brez težav hitrosti, ki ustrezajo pospeševalni napetosti nekaj deset milijonov voltov. Seveda pa ti ogromni in tudi dragi stroji niso sami sebi namen.

Nižja stopnja:

ZAKAJ SI JE MUCA UMAZALA TAČKO

Nekoliko nenavaden naslov za oddajo, ki želi pomagati pri pravopisnih tegobah.

Imena pišemo z veliko začetnico — izve otrok v prvem razredu; in potem si to pravilo ponavlja in utrjuje z mnogimi vajami leto za letom, pa gre vendarle še tam v četrtem razredu marsikdaj kaj narobe. Morebiti bo tale zgodba o muci, ki si je umazala tačko, pomagala, da se bodo šolarčki pravočasno spomnili, da pišemo imena z veliko začetnico.

Polonca mora napisati za domačo nalogo pet stavkov o igračah, o svojih igračah. Zložila si jih je na kup in končno izbrala medvedka Miho, muco Lizo in pajaca Jakca. Pisala bo o teh treh, en stavek bo porabila, da predstavi sebe, enega pa za zaključek.

Polonca piše in piše, vsa zadovoljna, da ji misel lepo teče. Na velike črke v začetku stavka se še spomni, pri imenih pa na pravilo navadno pozabi, samo Polanca piše z veliko.

Srednja stopnja: 23. aprila ob 14.05
24. aprila ob 8.55

GLASBENO POTOVANJE PO KOROŠKEM

Ce je res, da smo Slovenci narod, ki rad poje in se tako ali drugače izživlja v glasbi, potem to najbolj velja za Korošce. Od gorate Zilje, čez hriboviti Rož pa v raztegnjeno Podjuno in Mežiško dolino se še danes razlega pesem, čeprav je v naših drugih pokrajinah žal že utihnila ali pa so jo zamenjale pesmi in glasba, ki nima veliko skupnega z našo rodno grudo.

Tudi ni imela nobena naša slovenska pokrajina toliko ljudskih pevcev in vižarjev kakor prav Koroška. Franc Leder-Lesičjak, Mihael Pipp, Franc Treiber, Milka Hartmanova, Jože Kotnik, to je le nekaj znanih imen ljudskih pevcev — vižarjev, ki so nam zapustili veliko svojih pesmi. Kadar jih pojo fantje na vasi ali pevski zbori, morda niti ne vedo, da je vsaka od teh znanih, priljubljenih pesmi imela svojega ustvarjalca. Pesmi so se razširile med ljudstvom, postala so njegova last in šele strokovnjaki, glasbeni narodopisci so ugotovili, da so jih spočeli glasbeno neuki ljudje, kmetje, furmani, kmečke ženice.

Koroška pa nam je dala tudi pomembne, poklicne glasbenike: Luko Kramolca, Zdravka Švikaršiča, Antona Jobsta pa samouka Pavla Kernjaka, osrednjega pevovodjo koroških slovenskih pevskih zborov. V kratko odmerjenem času, ki ga imamo na voljo za naše »potovanje«, žal ne bomo mogli obresti vsega, kar bi nam odkrilo bogastvo koroške ljudske pesmi pa tudi ne omeniti vseh, ki so skrbeli in še skrbijo za njeno ohranitev. Skušali pa bomo vključiti v našo oddajo poglobljeno snov, ki bo približala to mnogotero koroško glasbeno dejavnost mladim poslušavcem.

Služijo nam, da bi čimprej in čim globlje prodrli v svet atomov in tako razjasnili mnogo skrivnosti, ki so nam danes še uganka.

Oddajo je pripravil ing. Jože Dolničar.

19. aprila ob 14.05
20. aprila ob 8.55

Naloga je napisana. Polonca steče na kratek obisk k prijateljici. Ko ostanejo igračke same, se začne. Muca in pajac uživata v lepih besedah, ki jih je Polonca napisala o njiju, medvedek pa godrnja. Celo sprejo se, potem pa medved vendarle dokaže Poloničino malomarnost.

Kako pomagati? Muca se domisli: s tačko zbrise napačne začetnice in tako ostanejo v nalogi: iha, iza, in akec.

Polonca se vrne, hoče se postaviti pred mamo z dobro nalogo, pa vsa osupla obstane. Sledi jok: kdo je to storil? Ona ne, mama ne, — muca ima črnilo na tački! Polonca pravi, da ne bo poslej nikoli pozabila pisati imen z veliko začetnico.

Nekateri poslušalci se oddaje »Zakaj si je muca umazala tačko« morebiti še spominjajo. Pred leti je bila namreč že na sporedu radijske šole. Nanjo smo dobili lepo število pohvalnih ocen, zlasti po metodični plati, zato smo sklenili, da jo ponovno posnamemo na magnetofonski trak in vključimo v letošnji program.

Višja stopnja:

DOŽIVEL SEM BAROČNO UMETNOST

Radijska učna ura za višjo stopnjo z naslovom »Doživel sem baročno umetnost« želi poslušalcem posredovati doživetje baročne umetnosti, njene arhitekture in prostora, slikarstva in plastike. Poizkus ni lahak, ker obstajajo precejšnje težave prav v izbiri načina, kako posredovati izrazito optične vrednote samo z besedami.

Sestavljalet učne ure, umetnostni zgodovinar France Zupan, se je odločil za tako obliko, ki bo lahko posredovala osnovne likovne in vsebinske značilnosti baročne umetnosti, njeno pogojenost v družbi 18. stoletja obenem s položajem umetnika iz umetnine na izbranih primerih iz slovenske baročne umetnosti. Med temi so arhitektura graščine v okolju parkov, meščanska in kmečka baročna hiša, notranjščina baročne

arhitekture s plastikami, slikami in iluzionističnim stenskim slikarstvom ter analiza posamezne baročne slike obenem s kratkim zgodovinskim pregledom razvoja baročne umetnosti na Slovenskem.

26. aprila ob 14.05
27. aprila ob 8.55

KAKO JE JAGODA POSTALA KURIR?

Da se bo naša oddaja ujela z razrednim razporedom in tedensko učno enoto tiste dni okoli prvega maja, smo uvrstili v program zgodbo iz partizanskih časov, ki sicer ni nova, je ponovitev, a jo bodo šolarji, upamo, s pridom poslušali.

Zgodba je preprosta in je najbrž ne bo treba posebej pripraviti.

30. aprila ob 8.55

PLAPOLAJTE, ZASTAVE

Dolga in grozljiva štiri leta se je slovensko ljudstvo bilo s sovražnikom. Štiri leta strahot je moral preživeti naš človek, da mu je zasijala zarja svobode in z njo tisto, za kar so padali naši možje, fantje, dekleta in žene — pot v lepši jutranji dan.

Majski dnevi pred 17 leti bodo

ostali za vedno zapisani kot enkraten dogodek, čas, ki mu ga ni enakega. In vse hrepenenje po svobodi, ki ga je naš človek dolga štiri leta nosil v sebi, je kot orkan bruhalo na dan 9. maja, ko so v Ljubljano vkorakali borci — partizani, pa naslednji dan, ko je naše belo mesto kot ozaljšana nevesta pozdravilo prvo slovensko vlado. Na velikem zborovanju je takrat dal vse priznanje Ljubljani tudi prvi predsednik slovenske vlade Boris Kidrič.

In Ljubljana je sprejela svoje osvoboditelje prekipevajočega srca. Možje in žene, fantje in dekleta so se pomešali med borce, jim pripenjali šopke, tu sta se v solzah sreče objemala mati in sin, oče in hči, fant in dekle. Tam je skrušena stala mati: v tem najbolj slovesnem in za vse najbolj radostnem trenutku je zvedela, da njenega sina ne bo več, padel je na pragu svobode...

Kongresni trg — sedanji Trg revolucije — je doživel tiste dni toliko kot še nikoli poprej in morda ne bo nikoli več poslej. Svobodna Ljubljana je praznovala, vsa v cvetju, zastavah, solzah veselja. Od vsepovsod je donela pesem, povsod smeh, stiskanje rok, navdušenje.

Težko je z besedami prikazati vse tisto, kar se je dogajalo takrat v srcu Slovenije, to je treba doživeti. In tisti, ki so to doživeli, tega ne bodo nikoli mogli pozabiti, kajti taki trenutki ostanejo v človeku zapisani za vselej.

Skromno podoba takratnih slavnostnih dni bo dala šolska ura za srednjo stopnjo »Plapolajte, zastave.« Poudarjamo skromno, kajti besede so vse premalo, da bi popisale tisto, kar se je takrat dogajalo v srcih ljudi, ki so dolga štiri leta bili boj na fronti in v zaledju za najvišji cilj, ki ga lahko ima človek: nacionalno in socialno svobodo. In Ljubljana je v tem boju ponosno nosila zastavo upora, zato je tudi s polnim srcem pričakala in pozdravila svoje osvoboditelje.

9. maj 1945 bo ostal zapisan v zgodovini slovenske prestolnice kot najsvetlejši praznik.

Robbov vodnjak v Ljubljani (detaji)

